

Savun Sanomat

Ensimmäisenä adventtina 2021 Nro 93

Kiimasan joululehti 2021

Millainen oli hevosmiehen joulu Kiimasella 1900-luvun alussa? Entä lapsen joulu Lannevedellä 1940-, -50 ja 60-luvulla? Hauskojen ja herkkien muistojen kieliä näppäilevät Anna-Maija Hirvi (s. Luotola) Laihankylältä, Iiro Honkanen Albaniasta, paljasjalkaiset kiimaset JiiHoo Vesterinen senior, JiiHoo junior ja Paula Pajari, sekä toimittaja toisessa polvessa, Pekka Rämänen. Purnun Taberman, Pauli Pääkkönen runoilee ja joulusian teurastaa lehden vastaava Hannu Vesterinen, joka muistelee myös Kiimasan Savun pukkijoulua ja joulujuhlaa Lanneveden Sampolassa.

Puheenjohtajan palstani omistan huhtikuussa edesmenneelle Antero Rautiaiselle.

***Me sytytämme kynttilän
Antero Rautiaisen muistolle***

Mottimies, juttumies, urheilumies ja rekkamies on poissa

Tekijä eläköön!

Suunnannäyttjä

- **Muistan** luistelukilpailut Lannelahella. Sahanrannassa ollut ukko käytiin kiertämässä. Rutasen Anterolla ol Nurmekset, minulla puulustimet, joissa sahanterä alla. Kaima pilikkas luistimiani, mutta hävis selevästi.

- **Suksiin** sain Uukkalan Topilta ensimmäiset oikeat rautasitteet. Niitä sanottii rotanloukuiks. Sukset kavensin höylällä sujuvammiks. Kolomen koulun kisoissa peäsin edustammaa Lannevetä. Mieleen jäi hurja mäk Palomäen koululla. Minunki pit jarrutella.

- **Autionkylällä** ol Peltolan kohalla nostemäk. Hyytiäisen Rauno laski kerran latua Rantalan kohalle, mutta ei huomannu eessä olevata pyykkinarua, joka sattu olemaan rautalankoa. Lanka osu kaulan kohalle ja Rauno lens peä eellä paksuu lumhankee. Minä jo luulin sen kuollee, kun kaivoin sitä hangesta. Sillä ei meinannu henki kulukea, kun se lanka osu kaulan kohalle.

- *Hiihtoura loppu siihe, ku Kalamarissa ol kilipailut veskelissä. Latu laski lammen jeälle, missä ol puoleen seäree vettä. Kaikki vermeet kastu ja jäin viimeseks.*

Näin muisteli Antero Rautiainen lapsuusaikansa talviurheilua. Kirjasin muistiin ja äänitinkin Anteron tarinointia Kulumalassa kesällä 2007.

Hakulinen ja Linnosvuo, Pynnönen ja JiiHoo

1950-luvun huippu-urheilua hän muisteli Kiimasjärven Kulumalassa hiihtokauden 2002-03 päättäjaisissä. Emäntä Vappu Rautiainen kantoi pullavadin pöytään ja kaatoi kahvit kupposiin. Olimme valmiit kuuntelemaan Peräkylän tarkastaja Antero Rautiaisen katsausta edellisen talven lumille. Savun hiihtotouhut olivat tuohon aikaan jo varsin vaatimattomat. Antero palasikin puheessaan ajan janalla lopulta varsin kauas ja parempiin päiviin. Hän innostui muistelemaan olympiavuotta 1956, jolloin Veikko Hakulinen voittaa Cortina d'Ampezzossa 30 km:n kultamitalin, Iivari Niemelän tiilitehtaalla Hernesalmen myllyn kupeella eletään kulta-aikaa, Leppälän saarella vieräilee yleinen nainen ja rapurutto laskeutuu kuolemaa kylvään alas Lannejokea.

Antero muistelee kuinka saman vuoden kesäolympialaisissa Melbournessa Pentti Linnosvuo ampuu Suomelle kultaa ja innostaa häntäkin kokeilemaan. Kahdeksantoista täyttänyt nuorukainen hakeekin konstaapeli Pynnöseltä lupaa pienoiskiväärin hankintaa varten. Mutta lupaa ei heru. Lupa-anomuksen hylkäämisen taustalla Antero arveli vaikuttaneen sen, kun hän lähetti nuoremman veljensä Pentin viemään paikallisen pontikkatehtaan operatiiviselle johdolle viestiä lähestyvistä poliisipartiosta ja näin hankaloitti lainvalvojen virkatehtävien hoitoa.

Anteron lupahakemus meni läpi sitten myöhemmin, kun hän oli saanut suositukset Hernesalmen patruunalta, JiiHoo Vesteriseltä.

Antero syntyy, Onni pyörtyy

Vesa Antero Rautiainen syntyi Saarijärven sairaalassa 18. päivänä tammikuuta 1938. Isä Onni tuli katsomaan vastasyntyntä poikaansa yhdessä kylän miesten kanssa ja pyörtyä kupsahti ovelle, Alman ja lapsen nähdessään. Monet suurmiehet ovat järkyttäneet kansalaisia elässään, mutta harva heti synnyttyään. Jokelainen valehteli, että Onnilla on vakavanpuoleinen kaatumatauti ja hänet vietiinkin kiireesti hoituhuoneeseen. Ei Onni-isällä ollut kaatumatautia, ei vaan sietänyt sairaalan hajua ja ilmapiiriä.

Anteron syntyessä perhe asui Kiimasjärven kylän Talvilahdessa. Autionkylän Peltolassa asuttiin sitten muutama vuosi ennen oman talon Kulmalan valmistumista.

Mottimies ja rekkamies...

Heti kun Anteron käsivarsiin alkoi ilmestyä herneenkokoisia voimapakuroita, pääsi hän isä Onnin mukaan metsätöihin. Justeeri soi ja kirves paukkui. Uitossa Lannejoella ja Summakoskessa tukki totteli keksin työntöjä. Summasen ja Kiimasen laivat, joilla puuta uitettiin kohti Äänekoskea, tulivat tutuiksi Anterolle.

Kuorma-autoa Antero oppi ajamaan Soini Kinnusen opeissa ja suoritti kuljettajatutkinnon v. 1957. Soinin hommissa Antero oli kahdeksan vuotta. Meni sitten suurten muuttovuosien myötä töihin Ruotsiin, mutta viihtyi siellä vain vuoden palaten ajohommiin, mm. Mikko Hännisen puukuskiksi Lannevedelle. Lapin vaikeat kuljetusolot tulivat Anterolle tutuksi Mikon palveluksessa.

Työuransa pisimmän jakson aina eläkepäiviinsä asti Antero toimi öljyrekan kuskina. Päivät olivat pitkiä, 10, pahimmillaan 24 tuntia vuorokaudessa. Kilometrejä saattoi kertyä neljä- viisituhatta viikossa. Firman pomo saneli työaikalain, ajopiirtureita ei ollut eikä tarvittu.

.....urheilumies....

Kiimaseen Kimaus – Höntit oli jo 1970- luvulla alkanut joka kesäinen Anteron ideoima kisailu Kulumalan kentällä. Lajeina olivat lentopallo, kolopallo (10-reikäinen maastogolf) ja mölkky. Kuvassa Antero ystäviensä ympäröimänä kesällä 2013. Viimeinen seuraottelu kisailtiin v. 2019.

Vielä kuusikymmentä vuotta sitten – silloin kun itsekkin olin leikki-iässä - oli tapana, että lähitalojen lapset kokoontuivat suurella joukolla temmeltämään vuoroon kunkin kotipihalle. Antero Rautiainen jatkoi tuota perinnettä kotipihallaan. Hiukan varttuneet viisi-kuusikymmentäluvun lapsot leikkivät Anteron ja Vapun suojeluksessa Kulumalan pihamaalla vielä vuosituhannen vaihteessa. Kymmenen tikkua laudalla, kupparinen ja kinkkaus eivät enää olleet suosiossa, mutta lentopallo, kolopallo ja mölkky kyllä. Urheilumies Antero Rautiaisen lempilaji oli kuitenkin jalkapallo. Ei hän sitä itse pelannut, mutta seurasi tiiviisti penkiltä ja jätti vakioveikkausrivinsä asiamiehelle hyvissä ajoin ennen viimeistä palautuspäivää joka viikko vuosikymmenten ajan.

Antero Rautiaisen titteleihin voidaan myös perustellusti lisätä Kiimaseen kuntourheilun isä. Jo 1970-luvulla kotipihallaan Peräkylän lentopalloturnausta pyörittänyt Kulumalainen oli Kiimaseen Savun ja Savulengin perustajien esikuva ja innostaja. Antero tuli tietysti Savun toimintaan mukaan heti alkuvuosina ja oli seuran voimamiehiä läpi vuosikymmenten. Savulengin tuhansille juoksijoille hän tuli tutuksi Kulumalan juottopisteellä. Anterolta löytyi tutuimmille parempaakin juomaa kuin vettä. Kiireettömimmät ystävät saattoivat poiketa juoksureitiltä Kulumalan rappusille ja saada kouraansa lasin, jonka sisällön laatua isäntä luonnehti sanoilla ”tekijä eläköön”.

... ja juttumies

Antero Rautiainen tunnettiin erinomaisena juttumiehenä. Jäämme kaipaamaan hänen tarinointiaan, laulun lurautuksiaan ja jäniskevennyksiään. Minulla oli vuonna 2007 ilo koota joitakin Anteron

kertomia tositarinoita kirjaani Tie. Anteron muistoa kunnioittaen lahjoitan mielihyvin tuota kirjaani niille, jotka eivät ole sitä vielä lukeneet.

Antero ei muistele enää

Antero Rautiaisen suuri savulaissydän lakkasi sykkimästä huhtikuun viimeisen päivän iltana 2021. Rakkaalla lapsella on monta nimeä. Antero tunnettiin melkein paremmin Kulumalaisena, mutta ei ihan niin hyvin Peräkylän tarkastajana. Tuon tittelin hän sai toimittuaan Soini Kinnusen maitoauton apumiehenä 1950-luvulla. Jossakin talossa häntä oli luultu Valion tarkastajaksi, joka ottaa tonkista näytteitä.

Hyvän naapurin ja ystävän muistoa kunnioittaen
Hannu Vesterinen

Pauli Pääkkönen

RUNO JOULUUN

**Joulu tulla jolkottaa...
pystymetsästä mies kuusen
löytääkö
lahjantuoja osoitteen
tupaan
lämpö tullut on
kynttilöistä
rauhan tunteen saan
nähdä
myös iloisuuden lasten
silmissä
loistaa innostuneisuus elämän
rinnassa
sykkii lämmin sydän
Sinullekin
tahdon toivottaa
HYVÄÄ JOULUA!**

Kuva Paulin kokoelmista

Anna-Maija Hirvi:

Joulumuistoja kuudenkymmenen vuoden takaa: Joulu joulu suloinen

Lapsena minäkin olin lapsi ensimmäiset 10 vuotta. Joulut olivat valkoisia, lämpöisiä, kinkun ja piparin tuoksua pullollaan. Muistan polun liukkauden, aitan mustuuden, suolattavan kinkun kääntelyn suuressa korvossa. "Mikä sen nimi oli? Onko se päässyt taivaaseen, vaikka me syödään sitä?" Possun nimeä ei haluttu lapselle mainita. Siitä se joulun odotus kuitenkin alkoi.

Luotolan iso tuvanpöytä avattiin jättiläiskokoon ja jauhotulle pinnalle pylläytettiin pullataikina, sitten torttutaikina ja lopuksi piparitaikina. Maija, Jussi ja Tapsu saivat läpsytellä omantyyliä kakkusiaan. Martti-vauva ei saanut tulla mukaan, kun se oli niin pieni. Pari kolme päivää leivottiin ja Toini-täti paistoi herkullisia peruna-, porkkana-, lanttu- ja maksalaatikoita. Karjalanpaisti muhi kypsäksi jälkilämmössä. Aatonaattoiltana se hyvin suolattu kinkku pääsi tuvan suureen uuniin kypsymään.

Kerran äiti sai oivan idean: tehdään yhdessä piparminttupalloja lahjaksi sukulaisille ja naapureille. Joku tomusokeri-kanamunatahna sekoitettiin ja siihen lisättiin mausteeksi piparminttuöljyä. Me Jussin kanssa päätettiin tehostaa makua ja lorautettiin viiden tipan sijasta 50 tippaa taikinaan. Karkkipallot pyöriteltiin ja kovetettiin. Kun maistamisen aika tuli, tarjottiin ensimmäinen karamelli Tapsulle. "Apua, apua, polttaa, polttaa!", hän huusi ja juoksi ympäri tupaa. Me perässä: "Myrkkykarkki, myrkkykarkki. Ota lisää!" Jahtasimme Tapsua Toini-tädin syliin saakka. Kaikki muutkin maistoivat ja juoksivat kauhuissaan sylkemään karkit nelikkoon. Täti sanoi, että nyt pilattiin eläinten ruokakin. Äidiltä tuli sitten sapiskaa ja loput karkit menivät roskiin. Ei tehty lisää.

Kuusen haku aattona oli melkoinen urakka, sillä isän piti aina löytää metsän paras ja kylän komein kuusi. Kierreltiin tuntitolkulla lumisessa metsässä, isä, Jussi ja minä. Tähän hommaan Tapsu oli liian pieni. Hän pääsi kyllä kokeilemaan taitojaan isompana, sillä isän luoma perinne säilytettiin pitkään. Joka vuosi saatiin moitteita emäntäväeltä, kun kuusi oli vielä osittain jäässä sisään kannettaessa. Kauhealla tohinalla kuusi saatiin koristetuksi. Kuusenkarkkeja emme uskaltaneet maistaa, kun Takalan Heikki sanoi, että niissä on matoja.

Lahjat olivat useimmiten omatekoisia. Muistan Anna-mummoni aloittaneen lahjakääreiden tekemisen vasta aaton hämärissä. Minä sain juoksennella ympäri taloa etsimässä paperia, narua ja saksia. Kääreisiin sujahti villasukkia, joiden sisään piti muistaa kurkistaa kääröjä avatessa. Sukissa saattoi olla karamellejä, kolikoita, omena tai pipari.

Meidän joulupukki oli ihan oikea joulupukki. Sillä oli harmaa lammasturkki, huopikkaat ja karvahattu, kummasti saman näköinen kuin papalla. Kädessä sillä oli pitkä ryhmysauva ja aina se muisti kovistella, ollaanko oltu kilttejä. No tottakai, mutta kyllä se myrkkykarkkijuttu vähän pelotti. Pukille laulettiin ja hän alkoi jakaa lahjoja. Kovasti oli pukilla huono näkö ja kova kiire seuraaviin taloihin. Lapset ottivat homman hoitaakseen ja hyvin se sujuikin, kun mummu muisti joka paketin, vaikka väitti niiden tulleen Korvatunturilta. Kun Juho-pappa

tuli saunaa lämmittämästä, laulettiin joululauluja. Pappa oli paras: hänellä oli komea ääni ja hän muisti Joulupuu on rakennettu -lauluun monta semmoista säkeistöä, joita kukaan muu ei osannut.

Aaton rauhan rikkoivat iltamyöhällä kylän pukit, jotka ryntäsivät tupaan remuamaan. Nuo villit pukit tempasivat talon nuoret neidit Taimin, Inkerin ja Kaarinan hurjaan piirileikkiin ja kantoivat lopuksi heidät lumihankeen. Minua eivät kantaneet. Olin liian pieni. Mutta kylläpä apuni kelpasi, kun Kaarinan silmälasit hukkuivat hankeen! Löytyivät viimein.

Marraskuun hämärissä joulumuistoissaan vaelteli Anna-Maija Hirvi (os. Luotola), 69 v.

Iiro Honkanen: *En ole paljon hullutellut viime aikoina. Kävin sentään lapaset kädessä kusella.*
(Iiro Tukholman kirjeessään 1972, toim huom.)

Joulupukin elkeitä 50-luvulla

Istuttiin serkkupojan kanssa tuvan penkillä ja pisti vihaksi. Olin juuri hävinnyt kaverille päänvääntökisan. - Niin, päänvääntökisa on sellainen, että yritetään kiertää päätä taaksepäin mahdollisimman pitkälle siten, että kaulasta tulee ikään kuin korkkiruuvi. Kumpikin vuorollaan koitti ensin omin voimin kiertää päätä niin pitkälle kuin pystyi, ja sitten tuli valmentaja avuksi ja käsillään väänsi vielä lisää, niin paljon kunnes kisaaja huusi : top. Talon renki, Poutanen, oli meillä sekä valmentaja, että erotuomari. Poutasen mukaan minun pääni oli noin kepin vahvuuden verran jäänyt kääntökulmassa kaverille.

Tämä kyllä harmitti. Mutta pian harmitus kääntyi uhon puolelle, piti näyttää kaverille, kuinka kovia poikia ollaan. Joulun oli enää pari viikkoa, niinpä ehdotin, että kirjoitetaan joulupukille jotain rohkeaa. Kirjoitetaan pukille kirje, että tuo meille jouluna vaikka pierun pohjia, ei se meitä haittaa. Kaveri tirsкуi vieressä, mutta sanoi, että hänellä on vielä rohkeampi ehdotus. Niinpä raapustimme jotain paperille, kirjoittaa ei osattu, kun ei oltu vielä koulussakaan. Sitten luettiin siitä paperista ääneen: ”Terve pukki. Meille voit tuoda vaikka piiskoja, niin katkotaan ne kaikki.” Sitten vietiin paperilappu vintin portaisiin, mihin jo hyvissä ajoin oli lahjatoiveetkin pukille viety.

Myöhemmin illalla alkoi jo kaduttamaan ja mentiin hakemaan paperilappua pois portaikosta, mutta se olikin jo hävinnyt. Alkoi jo todella pelottamaan, ymmärtäisikö pukki, että leikilläänhän me kirjoiteltiin, eihän me tosissaan sellaista.

Joku aikuisista oli kuullut puheemme ja halusi pilailla meidän kustannuksella. Seuraavana iltana porstuasta kuului kovaa kolinaa ja pukki astui sisään kainalossaan nippu koivun varpuja. Pukki

heitti varvut lattialle ja mörähteli: ”Tässä on pojille seuraavan vuoden takapuolen ripsutteluun”. Sitten häipyi ulos saman tien.

Kyllä meidän poikien naamat kalpeni, henki ei kulkenut vaikka kuinka haukkoi. Eikä lähettyvillä ollut hameenhelmaa, johon voisi tarttua. Hiljaisia poikia oltiin loppuilta. Elettiinhän vielä aikaa, jolloin ”Koivuniemen Herra”, eli koivun varpu oven yläkarmin päällä oli vielä totisinta totta pitämään poikaset kaidalla tiellä. Joskus saatettiin jopa käytännössä kokeilla koivun oksan notkeutta.

Parin viikon päästä tuli joulukuukuu. Kyllä jännitti kovasti, miten voisi pukin kohdata uudelleen. Onneksi jouluaattoon mennessä pukki oli leppynyt ja käyttäytyi asiallisesti. Oli kuin toinen mies. Puheli poroista ja tontuista, ilman mitään vihjettä pojankollien piiskalähtelyksiin. Lahjatkin saatiin,

Pukin hommana on ajella porolla pitkiä matkoja tuiskussa ja tuulessa, välillä räntäsateessa. Sattuikin sitten pari vuotta myöhemmin joulun alla, että pukki oli kuulemma isälle soitellut ääni käheänä, että on ollut lenskaa liikkeellä, taitaa ääni mennä ihan kokonaan. Mutta koettaa kuitenkin tulla aattona.

Ja pääsihän se aattona perille. Mutta kuten oli arveltu niin vaikka kuinka nyökytteli päätään ja huitoi käsiään, niin ääntä ei saanut tulemaan. Sitä vähän ihmeteltiin, että onpa pahan köhän saanut, mutta pääasiahan oli että sai lahjat tuotua. Äkkiähän se siitä lähtikin matkaansa jatkamaan.

Tapaninpäivänä sitten menin naapuriin käymään, missä Hakalan Issu alkoi tapansa mukaan kysellä kuulumisia.

- No mitenkäs joulukuukuu teillä meni, kävikö pukki?
- Kävihän se. Meillä kävi mykkä pukki. Oli niin paha köhä.
- Vai mykkä? Mitenkäs se nyt sillai... Olikos Rauha (äitipuoleni) kotona kun pukki kävi.
- Olihan se, mutta sattui just olemaan saunassa, kun pukki tuli. Oltiin vaan isän kanssa kahestaan.

Issu syytti piippunsa ja katsoi ikkunasta ulos ja näin, että hartiat nytkyi kummallisesti. Muutaman imun jälkeen hän kääntyi minuun päin ja alkoi vihjailla, että olisikohan se pukki ollutkin Rauha pukin vaatteissa.

Mikä järkytys. Mistä se Issu tuommosta keksi, että Rauha pukin asussa. Minä jo itkua väänsin ja väitin vastaan.

- Kyllä se oikea pukki oli. Isä sanoi, että oikein Jyväskylältä tilattu.
- Vai oikein Jyväskylältä. Eikö se sitten ollutkaan se Korvatunturin pukki?

Nyt vaan shokki paheni. Niin mitenkäs se pukki nyt Jyväskylältä olisikaan. Mietin vähän aikaa asiaa ja tunsin, että nyt pitää lähteä kotiin. Tuvan ovelle kävellessä asia pyöri päässä ja yritin löytää jonkinlaista tolkkua tähän kaikkeen. Tuvan ovella käännyin katsomaan Issun pirullisen muikeaa naamaa ja sopersin:

- Se on kai sillai, että pitää soittaa Jyväskylään ja varata aika pukille, mihin aikaan tulee käymään, ettei sitten satuta olemaan saunassa kaikki, just sillan. Sieltä Jyväskylältä sitten tontut soittavat Korvatunturille, kun sieltä on ne puhelinlinjat pukille.

Seuraavana syksynä joulupukin uskoni jo horjui, kun isommat pojat väittivät, että se on vaan joku, jolla on naamari. Epäilin jo, että olikohan Issu sittenkin ollut oikeassa viime jouluna. Mutta nyt taas oli uusi joulukuukuu lähestymässä ja ajattelin rohkeasti tutkiskella pukkia, oliko aito vai ei.

Jouluaattoiltana jännitys nousi, odotin vaan, koska kopina eteisestä alkaisi. Sitten alkoi remakka jo ulko-ovelta. Sen kuuli heti, että ei ainakaan mykkä tällä kertaa. Olohuoneen ovi aukesi ja sisään ryntäsi kolme pukkiä saman tien. Ensimmäinen selitti, että oli ottanut velipojat mukaan, kun oli niin tuiskuttanut tiet tukkoon. Kolme pukkiä ja kaikilla sama asu. Töppöset, sarkahousut, lammasnahkatakki karvat ulospäin, lehmänkello narussa vyötäröllä ja karvalakki päässä. Naamaa en

uskaltanut niin tarkkaan katsoa, että olisi nähnyt onko naamari vai ei. Eikä naamari tullut kyllä mieleenkään sillä hetkellä. Siinä ne riekkuivat olohuoneen lattialla, kolistelivat kellojaan ja minultakin kyselivät kaikenlaista - ihan turhankin paljon. En kuitenkaan joutunut laulamaan. Kun sitten uskalsin viimein katsoa pukkia silmiin, ja näin sen kummallisen kiiluvan katseen syvältä poskien ja otsan välimaastosta, niin tiesin, että ei tuo mikään tavallinen ihminen ole. Kyllä se pukki sittenkin on totta.

Lahjakopan jättivät lähteissään kuusen viereen, kun oli jo kiire eteenpäin, ymmärtäähän sen. Isä kävi niitä saattelemassa ihan ulko-ovelle asti. Minä katsoin verhon raosta kuinka asettuivat rekeen, ja olin näkevinäni reen täynnä kiiltäviä lahjapaketteja ja hevosen päässä poron sarvet, kun liukuivat mustaan pimeyteen.

IH

Kiimasan Savun kunniapuheenjohtaja Heikki Vesterinen (JiiHoo junior) muistelee lapsuutensa jouluja Kiimajärven kylän Hernesalmessa:

Joulun valmistautuminen alkoi oikeastaan jo kesällä kun pikku potsista alettiin kasvattaa joulusikaa. Syksyn aikana porsas lihotettiin satakiloiseksi ja Nagantin laukaus pari viikkoa ennen joulua päätti sen maallisen röhinän. Veret laskettiin ja vispattiin, ja mustilla letuilla juhlistettiin siantappopäivää. Kinkut vietiin piha-aitaan joulua varttoomaan. Hernesalmessa sitä sanottiin suola-aitaksi.

Lattiat kuurattiin jouluksi. Juuriharja, suopaa ja kylmää vettä. Hameenhelmat ylös ja akat kontalleen. Puhdasta tuli ja ajan myötä lattialankkuihin likaa hylkivä pinta.

Koulu päättyi kuusijuhlaan juuri ennen joulua, muistelen, että joskus vasta jouluaattoamuna. Alaluokilla oli opettajana Sirkka Mantere, sitten Tyyne Harju ja Johannes Kivi yläluokilla. Koulun joulujuhla oli hieno. Joululaulut jäivät mieleeni. Pukkikin sinne tuli ja tontut jakoi oppilaille joulutorttuja. Vietiin ne kotiin ja syötiin vasta siellä. Kotonakin paistettiin torttuja ja viriteltiin pumpulilankoja. Pumpulilankoja laitettiin joulukuuseen ja tupaan seinästä seinään. Joulukuudessa oli kaikkien maiden liput, siis Ameriikan ja Pohjoismaitten.

Livekalat (lipeäkalat) oli viety jo syksyllä Kantolan tien varressa olevaan lähteeseen. Sieltä ne haettiin ja vietiin karjokeittiöön lippeämään. Valkokastikkeen kanssa syötynä livekala oli herkullinen jouluruoka. Vieläkin minä sitä joka joulu syön.

Joulupukkeja oli useampia. Tulivat hevosella. Olivat juovuksissa, mutta kiltejä. Varma en ole, mutta eiköpähän vain reessä ollut ainakin Sipelius (Taito Ahola), Ruokonen, Keskustalon isäntä ja JiiHoo.

Lahjat olivat vaatimattomia. Puupalikat, joissa oli joku kuva joka sivulla, isoja karamelleja, lakritsiippiuja ja joulumakkaraa – paksuja Kyröläissiivuja muistan saaneeni.

Kuva: Suurimman mato-ongella juhannusaattona Summaselta napatun ahvenen selkäevän pituus ennusti melko tarkasti Hernesalmen joulukinkun läskikerroksen paksuuden. Ainakin silloin kun Heikki oli 70 vuotta nuorempi kuin kuvassa.

Toimittajan huomautus:

Tein Heikin haastattelut puhelimitse perjantai-iltais. Valdemar lähettää Hekulin ohella lukijoille terveisiä!

HV

Joulusika

1940-luvulla ja vielä paljon myöhemminkin, 1960-luvulla, oli taloissa tapana kasvattaa joko omasta tai ostetusta sianporsaasta satakiloinen sika joulun ja talven tarpeisiin.

Lauri Viidalla on Betonimyllärissään tähän runokin:

*Akka kylän laskit kantoi,
joka murun läävään antoi.
Sika lihoi, akka laihtui -
joulun alla vuoro vaihtui.*

Ilman sianlihaa talvesta tuskin olisi selvitty. Työ etenkin maaseudun ankarissa oloissa oli paljon energiaa vaativaa ja sianlihassa oli rasvaa mitä polttaa. Justeerilla umpihangessa hinkatessa ja kirveellä pakkasen puita paukutellessa ei kovin kevyt ravinto olisi miestä metsässä kauaa kantanut. Hernerokkaa, laardia ja ruisleipää. Kämpillä paukkui ja haisi, mutta hyvin nukutti. Tästä oli Kulumalaisellakin kokemusta, kuten Anteron muistokirjoituksessa kerron. En ole varma, siis oletan, että Kulumalan pienessä navetassakin oli potsi lihomassa ja joulua odottelemassa. Iloitsi, kun Alma sitä hyvin syötti. Iloitsi, koska ei ollut tietoinen kohtalostaan vaikka viisas eläin olikin.

Emännät ja isännät pitivät hyvää huolta toisistaan ja etenkin sioistaan. Jos jäi ruuan tähteitä, Hernesalmen emäntä kysyi, syökö piika vai viedäänkö sioille. Kerrotaan, että Sampon toimittaja oli tullut Hernesalmeen tekemään juttua ja kysynyt samaiselta emännältä että missäs isäntä. - Tuolla se on sikalassa sikojensa seassa. Sen tuntee siitä, että sillä on Hankkijan oranssinvärinen lippalakki päässä.

Joulusikaa lihotettiin erityisesti loka-marraskuussa. Läskikerros paksuuntui useilla senteillä. Kylän akkojen tietotoimisto oli ajan tasalla tässäkin asiassa. Taisi siinä olla talon kunnia kysymyksessä, kun potkurit joulujen välipäivinä Kyyrän raitilla pysäytettiin ja joulukinkkujen läskikerroksia vertailtiin.

HV

Hevosmiehen joulumuistoja sata vuotta sitten

**JiiHoo ja Alokas
Hernesalmen pihassa
11.5.1930**

Löysin isoisäni Juho

Heikki Vesterisen (JiiHoo 3.12.1875- 28.10.1962) kirjoittaman jutun, jossa hän kertoo kuinka hevospies valmistautui jouluun Kiimasjärven Hernesalnessa. Koska verkkolehdeissä on tilaa

periaatteessa rajattomasti, otan sen mukaan, onhan siinä mielenkiintoinen kuvaus joulusta 1900-luvun alkupuolella. Jutussa ei mainita vuosilukuja, mutta koska JiiHoon isä kuoli v. 1924, on aikaa jutussa kerrotuista jouluaamun kilpa-ajoista satakunta vuotta.

Jutun alussa mainittu JiiHoon isä oli Erik Kustaa Vesterinen (6.9.1844 – 10.12.1924).

Mutta annetaanpa JiiHoon kertoa.

Kun joulu lähestyi, laittoi isäni, joka oli kätevä seppä, hevosillemme hyvät, terävät kengät jouluaamun kilpa-ajoa varten. Samoin tekivät myös naapurit tavallansa.

Ennen joulusiivouksen alkua ja sen jälkeen, kun pitkä olutkynä, suuresta ontosta hongasta tehty, oli viety laskettuine maltaineen pois tuvasta, tuotiin hevoset tupaan ja kengitettiin huolella, sillä talon hevoskunnia riippui joulukirkosta palatessa tapahtuvasta kilpa-ajosta.

Kotonani ei ole koskaan ollut tapana pitää suuria helyjä hevosvaljaissa, mutta jouluaamuksi laitettiin kuuluva tiuku aisaan.

Kirkkomatka aloitettiin jouluaamuna siinä 1-2 ajoissa. Kun kirkolle ehdittiin hyvissä ajoin ennen jumalanpalveluksen alkua, vaikka menomatka ajettiin ”verryttelyajona”, kokoonnuttiin Saarijärvellä Ilolan talon suureen asuintupaan. Siellä oli tavallisesti laitettu suureen takkaan valtava ”raasu” ja talon pitkällä pöydällä myytiin kahvia ja pullaa suun lämmikkeeksi.

Kun jumalanpalvelus oli kirkossa päättynyt, valmistautuivat eri puolilta pitäjää olevat hevosmiehet kulmakunnittain yhteen kilpa-ajoa varten paluumatkalla.

Muistan erikoisesti erään jouluaamun, jolloin juoksijaoriimme Kiltti oli ”kolmasten vetävä”, ja se uskottiin joulukirkkomatkalle ensi kertaa minun ajettavakseni. Summasjärvellä oli hyvä keli ja kilpailu paluumatkalla kireä. Vaikein kilpailijani oli Kinnusen-Kyyrän Juho isännän, ”Vanhan-Kuikan”, nuori nopea tamma. Mutta kun siitäkin voiton sain, on sen ajan voitto säilynyt paremmin muistossani kuin niiden monien kymmenien voittojen jotka sen jälkeen olen elämässäni saavuttanut.

Kun kirkkomatka oli päättynyt, saivat hevoset piehtaroida puhtaassa lumessa, jonka jälkeen ne pyyhittiin huolellisesti kuivaksi.

Jouluaattona oli tapana tuoda talliin sopivaan paikkaan kuusi. Ja illastaessa annettiin hevosille kauruja ja sanottiin kuuluvalla äänellä, että: ”Nyt on joulu!”

JiiHoo kirjoitti hevosasioista 1940-luvulla säännöllisesti Sampo-lehteen, joka oli aluksi Lanneveden paikallislehti, Sampo Nuorisoseuran ja Lanneveden Työväenyhdistyksen julkaisemana. Hevosmiehen joulumuistotkin on julkaistu Sampo-lehdessä sotavuonna 1943 hiukan laajempaan laitoksena kuin tässä.

Hannu Vesterinen:

....”ja me toivotamm´ ja toivotamm´ onnelista ja hyvää joulua!”

Kuvat, jotka tähän joulumuisteluun olen liittänyt ovat omista kokoelmistani. Kuka kuvat on aikoinaan ottanut ei ole muistissani. Muiltakin osin tämän lehden kuvitus on omasta arkistostani ellei toisin mainita.

Minun joulumuistoni tulee kahdesta jumalaisesta näytelmästä, joissa oli ilo olla mukana. Toinen on Kiimäsen Savun pikkujoulu v. 1988 ja toinen Sampolan joulujuhla parikymmentä vuotta aiemmin. Palaan näihin kahteen juhlaan muutaman valokuvan avulla.

Tiernapojat Kiimäsen Savun pikkujouluissa Lomakouherossa 19.11.1988. Säynäväveljet vasemmalta: Juhani Hakala, Heikki Takala, Hannu Vesterinen, Erkki Lehtonen ja Mikko Ahola.

Kiimäsen Savussa elettiin aikaa, jolloin melko monella oli hinku näyttämölle. Mutta ennen iltagaalaa pidettiin kuntourheiluseminaari, käytiin juoksulenkillä, saunottiin perusteellisesti ja syötiin julumetusti. Iltajuhlassa esiintyivät lähes kaikki juhliivat jäsenemme. Kulumalainen kiemurteli Röllinä itsensä sellaiseen solmuun, että oli puraista itseään munista. Savun naiset tanssivat navat paljaina ja miehet saivat aikaiseksi ihmispyramidin voimisteluesityksensä hämmästyttäväksi kliimaksiksi. Juontajakaksikkona vitsaili vallattomasti Tappi ja Tyyne – Tapio Pajari ja Matti Hokkanen.

Muistellaanpa sitten hiukan sitä, kun nuorisoseuran johtokunta oli uskonut Sampolan joulujuhlan järjestämisen syksyllä toimintansa aloittaneelle jazz-kerholle. Meidän nuorten kulttuuriharrastuksista oli kylällä kuultu ja puhuttu muutenkin. Tiedettiin, että lausuiimme Osulan rappusilla iltaisin runoja, tavoittelimme kulttuurikieli ranskan sanastoa ja vietimme paljon aikaa koulun kirjastossa. Sampo Nuorisoseuran johtokunnassa katsottiin viisaasti tulevaisuuteen ja annettiin Kippiskankaan perillisille, tuleville Hulukkosille ja Tillukkamäkisille, mahdollisuus koetella ja perehtyä kykyihinsä näyttämöllä.

Ja me pojathan otimme haasteen vastaan ja valmistimme ikimuistaisen joulujuhlan nuorisoseuraväelle. Mukana järjestelyissä olivat Heikki Takala, Pekka Rämänen, Seppo Rautiainen, Iiro Honkanen, Hannu Syvänen, Yrjö Vesterinen ja Hannu Vesterinen.

”Me sytytämme kynttilän” herkisti Sampolan joulujuhlayleisön heti alkuunsa. Siivettöminä enkeleinä vas. Heikki Takala, Pekka Rämänen, Hannu Syvänen, Iiro Honkanen ja Hannu Vesterinen.

Tonttuleikkimme sävelet olivat lähtöisin Johannes Brahmsin kynästä. Unkarilainen tanssi nro 5 tai 6 nosti riemun kattoon ja aika ajoin tanssijatkin.

Tontut vasemmalta Seppo Rautiainen, Iiro Honkanen, Pekka Rämänen ja Hannu Vesterinen

Tanssimusiikista huolehti jazz-kerhon orkesteri. Olimme säveltäneet ja hyvin harjoitelleet yhden kappaleen. ”Joulukiireitä Ilolankatu 1:ssä” soikin sitten tauotta niin kauan, että sali tyhjeni. Eikä siinä kauaa rämpytelty. Ilolankatu 1:ssä sijaitsi tuohon aikaan Oy Alko Ab:n vähittäismyymälä. Orkesteri soitti kokoonpanossa Hannu Syvänen rummut, Heikki Takala huilu, Pekka Rämänen soolokitara, Iiro Honkanen rytmikitara, Seppo Rautiainen kontrabasso ja Hannu Vesterinen piano.

Erityisesti joulujuhlastamme jäi mieleeni Vatvon, siis Seppo Rautiaisen lehteriltä käsin lausuma joulurunno. Erikoisen ja mieleenpainuvan siitä teki se, että Vatvo keksi koko runon sitä lausueessaan. Olimme huomanneet vain tovi ennen juhlan alkua, että meillä ei ohjelmassamme ole lainkaan nuorisoseuraväelle niin rakasta runonlausuntaa. Seppohan sen sitten ihan viime metreillä veti niin kuin ässänä hihasta, että hän lausuu juhlarunon.

Kun juhlan jälkeen kysyin Majalan Taunolta noin niin kuin hieman varttuneemman nuorisoseuraväen mielipidettä tarjoamastamme viihdepaketista, hän sanoi, että riisipuuro oli hyvää.

Seuraavassa johtokunnan kokouksessaan nuorisoseuran päättäjät irrottivat jazz-kerhon toimintansa kentästä. Kukaan joulujuhlavieraista ei ollut havainnut meissä orastavaa musiikillista lahjakkuutta. Katsoivat, että musiikilliset kykymme eivät kerhon puitteissa voi kehittyä, koska sellaisia kykyjä meillä ei kerta kaikkiaan ollut. Sähköä vain kuluu ja soittimia särky.

Pekka Rämänen:

Kaksi autoilevaa pukkia, palkkio joulumielen mukaan

Syväsän Hannun kanssa kaipasimme joulurahaa omaan käyttöön ja joulurauhan aikaista tekemistä. Minulla oli valkoinen Renault 5L, rekisteritunnus UAS-295. Hannulla oli aikaa päivystää äiti-Saaran puhelinta päiväsaikaankin.

Kaksi autoilevaa joulupukkia tarjoutui palvelukseen. Elettiin 1970-luvun puoliväliä, ja Sampo-lehdestä ostamamme pieni ilmoitus puri mainiosti. Jouluaattoillan vierailukalenteri täyttyi, ja niin äitien entisille mustille lammasturkeille oli taas käyttöä.

Lisäksi pistettiin kummallekin punainen tonttulakki päähän, pukkisetti silmälasisankoineen ja valkoisine partoineen suun ja samalla henkilöllisyyden suojaksi sekä huopatöppöset jalkoihin. Hankalaa töppösillä oli autoilla, mutta sekin meni, kun käsijarrulla vähän auttoi risteyksissä. Ja pyyhki turkinhihoilla huurtuvia ikkunoita.

Nuorille tiedoksi, että 45 vuotta sitten joulun aikaan oli talvi, semmoinen kuin Lapin mainoksissa nykyään.

Kaikki pukkikeikat tilattiin kirkonkylältä, Lannella ei taidettu tehdä yhtään vierailua. Tosin voi olla, että kalenterin junailut kollega ei ottanut keikkojen väliin pitkiä siirtymisiä, vaikka minun autollani liikuttiiin.

Kirkonkyläläisten vauraudesta pukkupalvelun kysyntä ei ainakaan täysin johtunut. Esimerkiksi äskettäin Ruotsista takaisin Suomeen muuttaneen perheen lapsien lahjat oli äkkiä jaettu. Noihin aikoihin presidentti Kekkonen julisti hätätilan työttömien määrän kivutessa sataantuhanteen. Jospa töitä ei Saarijärveltä sittenkään ollut löytynyt, tai syntymämaan palkkataso oli yllättänyt negatiivisesti.

Perheen isä saattoi meitä ulkorapuille, ja Hannu huomasi ajoissa, että kuski-pukki oli vaarassa heltyä tekemään käynnin kiitoksella. Kun isäntä alkoi kysellä taksasta, Hannu totesi heti, että k a h d e l l e pukille sopii maksaa isännän joulumielen mukaan.

Kovin pitkään emme yhdessä kohteessa viipyneet. Toinen saattoi nostella lahjoja perheen vanhempien neuvomasta paikasta, useimmiten pärekorista tai pulkasta. Samaan aikaan toinen pukki jutteli lasten kanssa. Kaksi pukkia oli yhtä kuin tuplamäärä puhetta ja huomiota läsnäoleville käytettyä aikaa kohti. Oleellista homman sujumiselle oli, että lahjoihin päästiin mahdollisimman pian käsiksi, mutta ei silti haluttu antaa turhan kiireistä tai jymäyttävää vaikutelmaa. Mutta ainahan puukeilla kiire jouluna on.

Nimismiehen luona kävi kuitenkin niin, että menetimme oitis tilanteen johdon. Meidät pukit pistettiin istumaan sohvalle. Sitten asunnon isäntä sanoi jämakästi: ”Lapset, laulakaapas pukeille Joulupukki, joulupukki – kaksi säkeistöä!” Lapset lauloivat hienosti, ja me kollegan kanssa istuimme, kuuntelimme, kiitimme ja kehuimme esitystä. Ihan kuin mitään kiirettä ei olisi ollut. Sitten renkaat soikeina seuraavaan paikkaan.

Taloudellisesti pukkupalvelu toimi hyvin, vaikka tuotto miestä kohti olisi ehkä ollut parempi hajaantumalla kahteen haaraan. Mutta eihän se raha tärkein asia ollut. Jouluna. Eikä Hannulla autoa.

Tärkeintä oli, että käteistä oli hyvin riittävästi ravintolailtaan Hotelli Keiteleessä, joka oli avoinna joulupäiväiltana.

Paula Pajari:

Kauhun, naurun ja itkun jouluaatto 1940-luvulla

Oli illan kuhje. Me lapset tiirailimme ikkunasta, josko näkyisi tonttuja, tai ihan joulupukki.
- Hei isä, kato, noapurin isäntä on ruvennu joulusaunan lämmitykseen, kun nii paksu ja sakkea savu nousoo piipusta. Tuu nyt kahtoo!

Isä tuli, oli miettiväisen näköinen ja karjaisi: - Ei jumalauta, siellähän pallaa, siellä on tulipalo!
Isä nappasi naulasta takin ja karvareuhkan ja lähti juoksemaan naapuriin. Me kersat tietysti perässä.

Jo ennen perille pääsyä näimme tulenlieskat, jotka nousivat puimalan heinävaraston puolelta. Pihalla kävi kova kuhina, kun talonväki ja apuun tulleet naapurit ryhtyivät paloa sammuttamaan. Meidät lapset ja osa naisista komennettiin pois ”jaloista” tielle turvaan. Sieltä sitten pällisteltiin palopaikalle ja yht’äkkiä pihatiellä näkyi outoa liikettä. Valkoista hankea vasten liikkui musta vana.

Silmät levähtivät selälleen ja taispa joku niitä hieraistakin. Ei voi olla totta??!!
Parijonossa, rauhallisesti ja arvokkaasti puolijuoksua marssien esiin tuli ROTTAKOLONNA. Eivät lähteneet meitä karkuun, eikä rivit hajonneet, kun astelivat tien yli suoraan vastapäisen naapurin heinä- ja karjasuojaan.

- Ainakin sata rottoa ja kissan kokosia, totesi joku lapsista.
Se oli niin koominen ja uskomaton näky, että kaikki purskahtivat raikuvaan nauruun.

Tuli saatiin taltutettua, mutta naurun tilalle tuli itku.
Kerrankin oli suurperheen lapsille (12 lasta) saatu ostettua joululahjat. Ei vain villasukat ja omena. Ne oli piilotettu puimalaan heinien alle. Sinne paloivat lasten iloksi hankitut lahjat. Siinä kyllä itkivät niin lapset kuin aikuisetkin.

Apeilla mielin lähdettiin jatkamaan joulun viettoa. Ei se enää oikein iloiselta jouluaatolta tuntunut, vaikka pukki kävi ja toi lahjoja. Mielen pohjalla kaiversi naapurin lasten suru palaneista joululahjoista.

Uskokaa tai älkää, tämä tarina on tosi.

Kirsti Paakkanen os. Poikonen 12.2.1929- 3.11.2021

Köyhistä oloista, Lanneveden Tuomalasta Marimekon toimitusjohtajaksi (1991-2007) ja maailmankuuluisuuteen ponnistanut Kirsti Kaarina Paakkanen os. Poikonen on poistunut keskuudestamme keskiviikkona 3. marraskuuta 2021. Kirsti Paakkanen oli kuollessaan 92-vuotias.

Kirsti oli Helmi Poikosen (os. Pussinen) ja Vihtori Poikosen kolmesta tyttärestä nuorin. Elli sisko – Kokkilan Ellinä me hänet Lannevedellä muistamme – kuoli satavuotiaana v. 2015. Toinen Kirstin isosiskoista oli Kiimasjärven kylän Hernesalmessa 1.12. 1913 syntynyt Hilja. Hilja kuoli 26.10.1982. Kirstin velipuoli Paavo kaatui jatkosodassa vain 16-vuotiaana.

Savun Sanomat on myös urheilulehti, joten emme unohda, että Kirsti pelasi Lanneveden Sammon joukkueessa pesäpalloa. Sampo oli parhaimmillaan maan eliittiä ja Keski-Suomen paras. Kirittäretkin olivat paperia Sammottarien hyppysisissä.

HV